

פתיחה

בפרשת השבוע (ז, כו - כז) קוראים על האיסור לאכול דם חיה ודם בהמה, ועל העונש החמור על כך (כרת): "וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְעוֹף הָאֲרֶז וּלְבְּהֵמָה. כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּה". איסור אכילת דם נזכר בתורה שבע פעמים, מדוע התורה מזכירה איסור זה פעמים רבות כל כך?

רבינו בחיי (דברים יב, כג) טען, שבעבר בני ישראל היו שטופים באכילת דם, וקשה היה להם לפרוש מאכילתו. כדי לעקור את התאוה לאכול דם, התורה מדגישה פעמים רבות את האיסור. טעם נוסף הביא רבינו בחיי, שמכיון שהאיסור על אכילת דם חמור מאוד, התורה ראתה צורך להדגיש את החומרה שבו, כמו הציווי על השבת, שנזכר שתיים עשרה פעמים במקרא, ובלשונו:

"ומטעם זה הוצרכה תורה להזכיר איסורו כמה פעמים, לפי שהיו רגילין בו הרבה והיו קשים לפרוש. וכן דרך התורה בדברים החמורים להזכיר פעמים רבות, כענין שבת שהיא שקולה כנגד כל המצוות כולן והוא נזכר בתורה י"ב פעמים, וכן ענין יציאת מצרים נזכר בתורה חמישים פעמים¹".

בעקבות האיסור לאכול דם נעסוק בשאלה, האם אסור לאכול דם, או שהוא מותר באכילה כשם שחלב אם מותר באכילה. כמו כן נעסוק בשאלה מה הדין כאשר הדם פירש מהאדם, וכמו דם שנשאר על תפוח בעקבות נגיסה בו. ולסיום נעסוק בשאלה האם מותר לאכול בשר אדם, שאלה הנוגעת גם בהיבטים מוסריים.

שתיית דם אדם

האם דם אדם אסור באכילה? הגמרא בבכורות (ה ע"ב) קובעת כלל: 'כל היוצא מן הטמא - טמא, וכל היוצא מן הטהור - טהור'. כלומר, אם יש בהמה שנאסרה באכילה, אז גם מה שפורש ממנה, בשר, חלב וכדומה יהיו אסורים באכילה. לצד השני, אם יש בהמה המותרת באכילה, ממילא גם מותר לאכול את הבשר והחלב שלה (דם חיה ובהמה נאסרו בכל עניין מגזירת הכתוב).

מתוך כך שחלב אשה הותר באכילה מסיקה הגמרא בכתובות (ס ע"ב), שמותר גם לאכול דם אדם, שהרי כפי שראינו כל היוצא מהטהור טהור, ואם חלב שיצא מאדם מותר באכילה, ממילא כל מה שיוצא ממנו כולל דם, יהיה טהור ומותר באכילה. למסקנה הגמרא מצמצמת את ההיתר, ומחלקת בין שני סוגי דם אדם, דם שפרש מהאדם ודם שלא פרש:

א. כאשר הדם לא פירש מהאדם, למשל בין השיניים או על השפתיים, מותר לאוכלו מהטעם שראינו. ב. לעומת זאת כאשר הדם כבר פירש, על אף שמדאורייתא מותר לאוכלו, חכמים אסרוהו מחשש שהרואים יחשבו שמדובר בדם בהמה או חיה האסור בשתייה, ויעברו בטעות על איסורי דאורייתא.

דם שנזל מפצע

דם שבין השיניים ודאי מותר באכילה, כפי שכותבת הגמרא בפירוש. נחלקו הפוסקים מה דין דם היוצא מפצע ביד:

א. **התוספות** (כריתות כא ע"ב ד"ה דכוותה) **והאשכול** (דרכי תשובה י"ד י"ו) כתבו, שמכיון שניכר לכל שמדובר בדם אדם, מותר למצוץ אותו. כך פסקו להלכה גם **הבן האיש חי** (תזריע, שנה שניה) **והילקוט יוסף** (קצוש"ע י"ד י"ו) אך התנו את ההיתר בכך שהדם עדיין נזל מהפצע ולא התייבש, שאז ניכר שהדם יוצא מאצבע ולא ממקור אחר. ובלשון הילקוט יוסף:

"דם האדם אם פירש ממנו, כגון אם נשך בשיניו כיכר או פרי ויוצא דם משיניו על הכיכר או הפרי, בכיכר צריך לגרדו, ובפרי יש לשטוף אותו. אבל אם הדם לא פירש ממנו, או שניכר שהוא דם האדם, כגון שהדם נוטף מאצבעו, מותר. אבל אם הדם שעל גבי האצבע נתייבש, אסור למוצצו בפיו מפני מראית העין."

ב. **בהגהות כנסת הגדולה** (י"ו, נב) הביא את דברי **הדמשק אליעזר**, שאסר לאכול דם שיוצא מפצע. ראייה לדבריו הביא מדברי הגמרא בכריתות (כא ע"ב) האומרת, שאם אדם רוצה לשתות דם דגים או חגבים, מותר לו לשתות ואין בכך איסור (בניגוד לדם בהמה), אבל הוא חייב לשים מעט קשקשים בתוך הדם, שיהיה ניכר לכל שמדובר בדם דגים.

אומר הדמשק אליעזר, כמו שמותר לאכול דם דגים רק כאשר עשו היכר לכך שבכך מדובר (שמו קשקשים בתוכו), כך דם שפירש שמהאצבע, למרות שניכר לכל שמדובר בדם שנזל מאדם ולא בדם בהמה, עדיין אסור לאוכלו אלא אם כן עשו היכר מפורש. כיצד התוספות יתמודדו עם ראייתו?

כפי שכבר מבליע בדבריו הכנסת הגדולה, אין הנידון כלל דומה לראיה. הצריכו לשים קשקשים בתוך דם דגים רק כאשר לקחו את דם הדגים וצברו אותו בקערה וכדומה, שבמקרה כזה יש חשש אמיתי שלא יבחינו שמדובר בדם דגים. לעומת זאת כאשר דם יוצא ישירות מהאצבע, אין שום ספק שמדובר בדם אדם ויהיה מותר למצוץ אותו.

אכילת בשר אדם

שאלה נוספת שדנו בה הפוסקים היא, האם מותר לאכול בשר אדם. ויש לשאלה זו שתי נפקא מינות: א. **הרשב"ש** (ס' תקיח) דן האם מותר לאכול בשר אדם, בעקבות נשים שנהגו במקומו לאכול את הערלה של התינוק כסגולה ללידת בן. ב. בשעת הדחק כאשר אין אוכל, יש לדון מה עדיף לאכול, בשר אדם או בשר נבילה, ושאלה זו תלויה בשאלה האם אסור לאכול בשר אדם:

א. **הרמב"ן** (כתובות ס ד"ה בשר), **הרשב"א** (שם) **והראב"ד** (מאכלות אסורות ב, ג) נקטו, שמהתורה בשר אדם מותר לאכילה. הסיבה

¹ מדוע נאסרה אכילת הדם? א. **הרמב"ם** במורה נבוכים (ג, מו) כדרכו מפרש, שמטרת האיסור לשלול את דרכי העבודה זרה. בעבר עובדי עבודה זרה היו נוהגים לאכול דם כחלק מהפולחן, וכדי להילחם בעבודה זרה אסרה התורה לאוכלו. ב. **בספר החינוך** (מצווה קמח) כתב, שמכיון שהחיים של הבהמה נמצאים בדמה, כאשר האדם לוקח את הדבר הבסיסי והקיומי ביותר ואוכל אותו, הוא מתרגל להיות אכזרי.

לפסק זה הוא, שכפי שראינו לעיל הגמרא במסכת כריתות פוסקת שכל היוצא מן הטמא - טמא, והיוצא מן הטהור - טהור. אם חלב ודם אדם מותרים באכילה (ודם שפירש נאסר רק משום מראית עין), הם בהכרח צריכים לבוא מדבר שמותר באכילה.

עם זאת, גם לשיטתם יהיה אסור לאכול גופה. אך הסיבה לכך היא לא שאסור לאכול בשר אדם, אלא בגלל שיש איסור דאורייתא אפילו להשתמש בגופה של יהודי וליהנות ממנה, וקל וחומר לאוכלה (ועיין בדף לפרשת ויחי שנה א'). משום כך, כאשר מדובר בחתיכה מאדם חי - לא תהיה בעיה לאכול את בשרו. ובלשון הרמב"ן:

"ומכל מקום שמעינן מינה דבשר מהלכי שתיים מותר, דהאיך אפשר שהחלב ואף הדם מותר ולא הבשר?! הלא כל היוצא מן הטמא טמא, ומדקאמר בדם וחלב אפילו מצוות פרוש אין בו, שמע מינה אף הבשר מותר. והוי יודע דדוקא בבשר מן החי, אבל במת אסור הוא בהנאה ואין צריך לומר באכילה."

ב. **הרא"ש** (כתובות ה, יט) **והתוספות** (כריתות כא) הסכימו עם הרמב"ן שאין איסור מהתורה לאכול בשר אדם מאותו הטעם, אבל בכל זאת טענו שיש איסור דרבנן לאכול בשר אדם מאותה סיבה שאסור לאכול דם. כאשר אנשים יראו שאוכלים בשר אדם, הם יחשבו שמדובר בבשר בהמה טמאה, ויבואו להתיר אכילת בשר בהמה טמאה (וייתכן שגם הרמב"ן מודה לכך²).

ג. **הרמב"ם** (מאכלות אסורות שם) **והסמ"ג** (לאווין קכז) סברו שיש איסור עשה לאכול בשר אדם, וכך פסקו להלכה **הרמ"א** (יו"ד עט, א), **הש"ך** (שם, ג) **וכף החיים** (יו"ד עט, ט). מהיכן למד דין זה? התורה (שמיני יא, ב) כותבת "זאת החיה אשר תאכלו" ומפרטת את החיות המותרות באכילה. מכך שהתורה התירה את החיות הללו משמע, ששאר החיות וביניהם אדם, אסורות באכילה.

מדוע אם כך מדובר בעשה ולא בלאו? הסיבה לכך היא שיש כלל, שכאשר לא כתוב בפירוש את האיסור, אלא רק לומדים אותו מציווי חיובי לא עוברים על לאו, אלא על איסור עשה. למשל באכילת בשר אדם, לא כתוב 'לא תאכלו בשר אדם', אלא כתוב מה יש לאכול, ומכך למדים מה אסור באכילה. במקרים כאלה האיסור הוא עשה ולא לאו. ובלשון הרמב"ם:

"האדם אף על פי שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן זאת החיה אשר תאכלו הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה - עשה."

ד. **הרא"ה** (שטמ"ק כתובות ס ע"א) בדעה המחמירה טען, שיש באכילת בשר אדם לאו מדאורייתא. הוא טען, שמכך שהגמרא הביאה פסוקים מיוחדים כדי ללמוד שדם וחלב אדם טהורים, מוכח שהבשר עצמו אסור באכילה, ויש גזירת הכתוב מיוחדת באכילת דם, כי אם הבשר היה מותר באכילה, פשוט שהחלב והדם מותרים ולא היה צורך בפסוקים מיוחדים כדי להתיר את אכילתם.

אכילת ערלה

האם מותר לאכול ערלה של תינוק? לכאורה דין זה תלוי במחלוקת הראשונים:

א. לדעת **הרמב"ן** **והרשב"א** מותר, שהרי אין לשיטתם איסור לאכול בשר אדם, וגם אם יש איסור דאורייתא להינות מגופה, זה רק מאדם שמת, אבל במידה וחיותכם חתוכים מאדם חי אין בכך איסור (רמב"ן ויקרא יא, ג). ב. לדעת **התוספות** **והרא"ש** במידה וניכר שמדובר בבשר אדם, אין בכך בעיה. ג. לדעת **הרמב"ם** **והסמ"ג** יהיה בכך איסור עשה, **ולרא"ה** איסור לאו.

למעשה נחלקו בכך האחרונים: א. **בכף החיים** (יו"ד עט, ט) נקט לאסור, בגלל שהרמ"א פסק לאסור אכילת בשר אדם ואין ראייה שסגולה כזאת מועילה, וכך הדעה הרווחת באחרונים. ב. בספר **מראה הילדים** (מערכת ה' אות י') לעומת זאת כתב, שסגולה לאשה להתעבר, לקחת ערלה, למשוח אותה בדבש, ולבלוע, ונראה שהוא מתיר במקום הצורך לסמוך על הראשונים המיקלים.

מה עדיף לאכול

הרב ויינגבר בשו"ת **שרידי אש** (א, קסב) דן בשאלה, האם מותר להפיל עובר פגוע. לאחר דיון ארוך, הוא משווה בין הפלת עובר לאכילת בשר אדם. בשניהם הוא טוען, שעל אף שהתורה לא אסרה במפורש את הדבר, עדיין 'רצון התורה' שלא יפילו עוברים ולא יאכלו בשר אדם:

א. בעקבות כך דן **הרב גלאזר** (דור רביעי, פתיחה) בשאלה מה עדיף לאכול בשעת הדחק, בשר אדם שכפי שראינו לחלק מהראשונים אין בכך איסור מהתורה, או נבילה של כלב, שלכולי עלמא יש בכך איסור דאורייתא של אכילת נבילה. הוא טען, שעל אף שיש פחות איסור לאכול אדם, עדיין 'רצון התורה' שלא יאכלו בשר אדם, מכיוון שדבר זה נוגד את האנושיות הבסיסית, ובלשונו:

"ועתה אמור, בחולה שיש בו סכנה ולפניו בשר טריפה ובשר אדם, איזה בשר יאכל? נאמר שיאכל בשר אדם שאין בו איסור תורה, אף על פי שמחוק הנימוס שמקובל באנושות, כל האוכל בשר אדם מודח מבין האנשים, כדי שלא יאכל בשר נבילה שאיסורו בלאו? יעלה על הדעת שאנו העם הנבחר, חכם ונבון, נעבור על חוק הנימוס כדי להניצל מאיסור תורה?!"

ב. דברי הרב גלאזר קשים. הוא פוסק שצריך לאכול את הכלב בגלל שכך 'רצון התורה'. אבל מה הכוונה 'רצון התורה', ומי מחליט מהו? מכיוון שלדעת לא מעט מהראשונים האיסור לאכול בשר אדם הוא מדרבנן בלבד, יש לאכול אותו, ולא מחדשים איסורים על פי תחושות בטן שהם נוגדות את ההלכה הפסוקה - לכן נראה צריך לאכול את בשר האדם ולא את בשר הכלב.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה שיעוד אנשים יקראו³...

² אמנם, כמו באכילת דם, האיסור נוהג רק כאשר חותכים חתיכה מגופה ואוכלים, שאז יש חשש שיתבלבלו, אבל אם נוגסים ישירות בגופה (וכל שכן כאשר נוגסים באדם חי) אין בכך איסור של אכילת בשר אדם (אך עדיין יש איסור דאורייתא להנות מגופה, כפי שכתב הרמב"ן).

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com